

Asociația pentru Politică Externă, împreună cu Friedrich-Ebert-Stiftung, vă propune un Newsletter pe subiecte de politică externă și integrare europeană a Republicii Moldova. Newsletter-ul este parte a proiectului comun „Dialoguri de politică externă”.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • NOIEMBRIE 2018 • NR.9 (151)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Newsletter-ul este realizat de Sorina Ștefârță, redactor-coordonator

TEMELE EDIȚIEI:

- 1.** Anette Scoppetta, directoarea adjunctă a Centrului European pentru Politici și Cercetare în domeniul Protecției Sociale: „Trebuie să răspundem nevoilor oamenilor și nu doar interesului economic al companiilor”
- 2.** Editorial de Adrian Lupușor, director „Expert-Grup”: „Reforma justiției, cea mai eficientă strategie de atragere a investițiilor”
- 3.** Veaceslav Negruță, expert „Transparency International Moldova”: „Investițiile curate nu caută căi de a-și legaliza originea”
- 4.** Opinia expertului: „Raportul de Stare a Țării 2018: provocări și soluții-cheie”

Importante, pe scurt

O nouă rezoluție critică la adresa Republicii Moldova a fost adoptată, la 14 noiembrie, de Parlamentul European. „Pentru” au votat 396 de euro-deputați, 76 s-au pronunțat „împotriva”, iar 186 s-au abținut. Rezoluția arată că autoritățile de la Chișinău își încalcă angajamentele asumate în Acordul de Asociere, semnat acum patru ani, și atestă mai multe derapaje de la normele democratice, dar și influența unui grup restrâns de oameni asupra tuturor instituțiilor statului. Ca și în Rezoluția de la 5 iulie 2018, Parlamentul European acuză Republica Moldova de justiție selectivă, de progres limitat în combaterea corupției, presiune asupra liderilor opoziției și încercări de a slăbi presa independentă. În speță, deputații au menționat că țara noastră înregistrează regres în privința standardelor democratice, făcând referire la modificarea sistemului electoral și la ultimele alegeri locale din Chișinău. De asemenea, ei cer ca Raportul Kroll 2, care vizează furtul miliardului, să fie făcut public integral, iar autoritățile să nu renunțe la examinarea cazului în care este vizat primarul de Orhei, Ilan Țor. La fel, deputații europeni au condamnat extrădarea recentă a profesorilor turci ca urmare a unor pretinse legături ale acestora cu Mișcarea Gulen.

În zilele de 6-7 noiembrie, vicepremierul Iurie Leancă a efectuat o vizită de lucru la Berlin, unde a avut întrevederi cu mai mulți oficiali de rang înalt din structurile guvernamentale și legislative ale Germaniei. În cadrul discuțiilor a fost abordată o paletă largă de subiecte legate de actualitatea politică internă din țara noastră, între care alegerile parlamentare din 2019 și ultimele evoluții din dosarul transnistrean, precum și relațiile cu țările vecine, Rusia și UE. Mai mulți politicieni germani s-au arătat convingși că, în pofida problemelor cu care se confruntă astăzi, Republicii Moldova trebuie să i se ofere, la un moment dat, o perspectivă europeană clară, la fel cum s-a întâmplat în cazul Balcanilor de Vest. Totodată, interlocutorii germani au evocat preocuparea Berlinului față de evoluțiile recente de la Chișinău, regretând faptul că țara noastră a pierdut rolul de „frunțas” al Parteneriatului Estic. Republica Moldova rămâne pe agenda priorităților politicii externe germane în sud-estul Europei, dar viitorul relațiilor moldo-germane și moldo-comunitare depinde de calitatea alegerilor parlamentare din 2019 și de realizarea reformelor asumate de Chișinău în cadrul Acordului de Asociere cu UE, au punctat oficialii germani.

Secretara de Stat a Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, Daniela Morari, a participat la Forumul de reflecție al Parteneriatului Estic (PE). În cadrul dezbaterilor au fost abordate subiecte ce țin de rolul Parteneriatului Estic în arhitectura de securitate a UE, de provocările și de perspectivele relațiilor comunității europene cu partenerii estici în ajunul celebrării, în 2019, a zece ani de la lansarea acestei inițiative. Daniela Morari a reiterat angajamentul țării noastre în contextul Parteneriatului Estic, dar și necesitatea, după 2020, a unei noi abordări, care să asigure o evoluție ascendentă. De asemenea, Daniela Morari a participat și la o masă rotundă cu genericul „Unitate și dezbinare în Europa: noi abordări pentru cooperarea și integrarea europeană”, unde a prezentat viziunea asupra cooperării cu UE a țărilor Europei de Est și din Balcanii de Vest, în contextul noilor provocări regionale. Cel de-al treilea Forum de reflecție al Parteneriatului Estic este planificat pentru toamna lui 2019 la Chișinău.

Republica Moldova, în căutarea... investiției fantastice

Sorina Ștefârță

Cum identificăm noi factori de atracție pentru investiții, care să aducă know-how, să creeze locuri de muncă bine plătite și decente, să contribuie la creșterea și diversificarea exporturilor, precum și la o dezvoltare economică

rapidă și, în același timp, echilibrată și durabilă? Pentru a găsi răspunsuri la aceste întrebări, la 19 octombrie a.c., „Expert-Grup” în parteneriat cu Fundația „Friedrich-Ebert” au organizat Conferința internațională MACRO 2018. Aflat la a șasea ediție și având genericul „Moldova în

2018: investiții pentru oameni și binele public”, evenimentul a servit drept platformă de discuție pentru factori de decizie din Guvern și Parlament, pentru experți independenți și parteneri de dezvoltare, pentru autorități publice locale și alți actori relevanți. Fiecare a

► venit cu propria viziune a ceea ce ar trebui să însemne investițiile pentru Republica Moldova și, mai ales, a calității lor și a felului în care acestea trebuie să ajungă în țară.

Tot despre investiții, dar deja într-un context ceva mai „sofisticat”, s-a discutat la începutul lunii noiembrie la Dubai, în Emiratele Arabe Unite. Tocmai acolo, în cadrul Conferinței Globale a Reședinței și Cetățeniei, a fost lansat la nivel internațional mult-discutatul și contestatul Program de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova prin investiție. Este adevărat că știrea despre faptul că evenimentul a fost moderat de Sofia, primul robot umanoid, a estompat pe-alocuri informațiile despre Programul propriu-zis, prezentat de către Chiril Gaburici, ministru al Economiei și Infrastructurii. El a menționat că obiectivul Programului este consolidarea percepției și a competitivității Republicii Moldova pe plan internațional, în vederea atragerii investițiilor străine directe în domeniile de dezvoltare strategică stabilite de Guvern; că Guvernul actual vede oamenii de afaceri ca parteneri; că Programul va stimula creșterea economică, va inspira industriile locale și va facilita dezvoltarea societății în general. Etc.

Ce viitor au investițiile străine în Republica Moldova, pe ce căi vor veni - dacă vor veni - la noi acestea, care dintre ele își vor dovedi eficiența economică și, mai ales, aplecarea „socială”, se va vedea în timp. Deocamdată, am încercat să aflăm de la experți naționali și internaționali cum pot servi investițiile unui deziderat social și de ce, pentru a fi „fantastice”, ele trebuie să fie și curate.

Trebuie să răspundem nevoilor oamenilor și nu doar interesului economic al companiilor

Anette Scoppetta, directoarea adjunctă a Centrului European pentru Politici și Cercetare în domeniul Protecției Sociale

Cu un doctorat în științe sociale și economice la University of Natural Resources and Life Sciences din Viena, Anette Scoppetta, directoarea adjunctă a Centrului European pentru Politici și Cercetare în domeniul Protecției Sociale, s-a focusat, în activitatea sa, pe domenii precum politicile sociale, piața muncii, incluziunea socială și inovarea socială... Prezentă la Chișinău, la MACRO, Anette Scoppetta a vorbit despre viziunea ei și a instituției în care muncește asupra „binelui public și a bunăstării oamenilor”, în special, prin prisma aspectelor sociale ale investițiilor.

■ **Doamnă Scoppetta, Ce înseamnă astăzi „binele public și bunăstarea oamenilor”, inclusiv din perspectiva UE?**

■ De fapt, pentru a spori bunăstarea umană și a proteja bunurile publice pe întreg globul, trebuie să adoptăm o abordare holistică, precum este cea a Organizației Națiunilor Unite, care ține cont de toți cei trei piloni ai dezvoltării durabile - economic, social și de mediu. De aceeași manieră acționează și Centrul European pentru Cercetare și Politici de Bunăstare Socială - o organizație interguvernamentală, afiliată ONU. Scopul lui este de a încuraja colaborarea între guverne și organizații în domeniul bunăstării sociale. Elaborăm politici de științe sociale aplicate și realizăm cercetări empirice comparative în domeniul politicilor sociale în regiunea Europei și în țările ce țin de Națiunile Unite; creăm baze de date pentru elaborarea politicilor sociale și pentru învățarea reciprocă în domeniul bunăstării sociale; inițiem dezbateri asupra politicilor publice ce vizează bunăstarea socială și sunt orientate spre viitor.

■ **În ce măsură vocea acestui Centru este auzită în țările europene? Aveți politici de lobby? Lucrați cu Guverne?**

■ Politicile (sociale) bazate pe dovezi sunt solicitate în multe țări. Guvernele

implementează în mod frecvent politici care nu sunt bazate pe dovezi și/ sau fără analize ale impactului asupra anumitor grupuri ale societății, în special, a grupurilor cele mai vulnerabili (de exemplu, prin simulări). Din păcate, vocile noastre nu sunt întotdeauna auzite, mai ales de guvernele naționale și regionale, dar facem tot ce ne stă în putință, prin diversele noastre canale de diseminare, ca să ne impunem ideile.

■ **Printre domeniile dvs. de interes se numără politicile sociale, piața muncii și incluziunea socială, dar și procesele de schimbare socială sau inovarea socială. Ce procese caracterizează astăzi schimbările sociale și în ce constă inovarea socială?**

■ Schimbarea socială se întâmplă inclusiv datorită inovării sociale, care înseamnă voința de a pune în aplicare o nouă practică (vezi Franz et al., 2012 *Challenge Social Innovation*). Inovarea socială schimbă relațiile sociale, influențând modul de a face, gândi și organiza, tinzând spre o lume bazată pe valori ecologice și umane, cultivând aspirații comune și prețuind drepturile fundamentale ale omului și democrația (*Transit/ Manifesto for Innovation Social Transformation 2017*). Mulți dintre cei care se află în spatele inovării sociale vor astfel, în mod intenționat, să transforme societatea, creând schimbări sociale în mediul din care fac parte. Inovarea socială conduce la schimbarea societății și împuternicește actorii să facă față provocărilor.

Astăzi, societatea este o anexă la forțele pieței

■ **Cum aducem în economie investiții „sănătoase” din punct de vedere social?**

■ Pentru aceasta, este nevoie urgentă de schimbarea echilibrului între politici. Astăzi, societatea este o anexă la forțele pieței (de exemplu, Polanyi 1944), iar

mediul este subordonat economiei. Întrucât avem nevoie urgentă de protejarea mediului nostru, trebuie să luăm în serios dezvoltarea durabilă. Din păcate, eu văd doar promisiuni deșarte ale factorilor de decizie politică, fără ca să existe semne de schimbări sociale semnificative. Continuăm în acest mod, ca de obicei, în loc să inițiem schimbarea.

■ **Ați menționat, în prezentarea din cadrul MACRO, că politicile sociale nu înseamnă doar impozite calculate exact și acumulate la timp, ci și - mai ales - capacitatea de a face astfel, încât în centrul procesului de muncă să fie persoana. Cum putem obține acest lucru la modul practic?**

■ Plasând oamenii în centrul tuturor preocupărilor, noi slujim mai degrabă nevoile oamenilor, decât doar scopul maximizării creșterii. Trebuie să răspundem nevoilor societății noastre (în special, ale forței de muncă) și nu doar nevoilor economice ale companiilor. Investițiile private pot avea un impact semnificativ (și, astfel, ele pot contribui la o schimbare reală), dacă oamenii vor fi plasați în centrul preocupărilor mediului de afaceri. În ce mod? Întreprinderile trebuie să-și asume responsabilitatea comună a bunăstării oamenilor prin oferirea locurilor de muncă sigure și adaptabile; a unor condiții de lucru bune, transparente și previzibile; prin instruirea personalului și asigurarea echilibrului dintre viața de familie și cea profesională; în definitiv, prin remunerarea care poate să-i asigure persoanei un trai decent și așa mai departe.

■ **Societatea devine o anexă a pieței - ați spus-o și în discursul de la Chișinău -, iar în 20 de ani tot mai mulți oameni vor fi înlocuiți de roboți la locul de muncă. Ce șanse avem să valorificăm capitalul uman în acest sens? Cum să o facem?**

■ Permiteți-mi să precizez acest moment, deoarece este unul important: ceea

ce am vrut să spun este că, astăzi, societatea este o anexă la forțele pieței (vezi mai sus) și că, dacă nu reușim să schimbăm echilibrul puterii prin reglementarea pieței și, în paralel, să investim în dimensiunea socială, riscăm să eșuăm, mai ales din cauza proceselor de digitalizare care au loc în societatea noastră. Astăzi, Google, Amazon, Facebook etc. ne spun ce ne dorim și astfel sunt forța motrice a viitorului nostru. Ar trebui, însă, ca noi să fim cei care modelează și proiectează viitorul și, prin urmare, dirijează evoluțiile tehnologice. Ceea ce se întâmplă astăzi este absolut contrariul...

De aceea, este nevoie să investim urgent în capitalul social uman. Aceasta include, de asemenea, instruirea forței de muncă și, poate, mai important decât atât, educația și instruirea celor aflați la periferia pieței muncii. Avem deja o societate divizată în ceea ce privește bogăția și care influențează competențele oamenilor. Vedem grupul celor „digitalizați” și cel al „non-digitalizaților”. Toate studiile pe care le-am citit sugerează că cei mai săraci (și aici, în special, cei „non-digitalizați”) vor deveni și mai săraci din cauza sistemului nostru actual, care se bazează pe capitalismul susținut de economia neo-liberală *laissez-fair*. Prin urmare, trebuie să propulsăm în mod proactiv procesul de automatizare și digitalizare din prezent - cea de a patra revoluție industrială - spre viziunea noastră societală. O viziune ce trebuie construită pe o dezvoltare durabilă și o societate incluzivă, pentru a nu permite divizarea.

Avem nevoie de investiții sociale pentru a permite societăților noastre să se dezvolte

■ **„Robotizarea” este inevitabilă, ați mai spus. Ce trebuie să facă statele cu oamenii? Ce putem face cu cei mai vulnerabili?**

■ Înainte de toate, toți indivizii, toate grupurile societății noastre sunt valoroase în egală măsură. Sistemele existente astăzi, însă, oferă un start mai bun unor grupuri în comparație cu alte grupuri. Educația, de exemplu, este moștenită din punct de vedere social. Prin urmare, trebuie să reducem inegalitățile (schimbarea sistemică) și să-i ajutăm pe cei care au nevoie de asistență - de la sprijin pentru grupurile vulnerabile la oferte holistice pe întreg lanțul de integrare. Serviciile trebuie adaptate la nevoile persoanelor. Avem nevoie de oferte cu praguri mici, care să includă consiliere în domeniul sănătății, consiliere profundă, instruire în rutina zilnică etc.

■ **Ne putem lăsa pe mâna businessului ori e nevoie de voință politică totuși? Și... trebuie de gândit de pe acum ori mai putem zăbovi vreo 20 de ani?**

■ Este urgent nevoie de un rol pro-activ al statului. Faptul că am lăsat totul pe seama economiei ne-a adus în situația în care suntem astăzi: bunăoară, în mâinile a 1% din cei mai bogați oameni ai planetei erau concentrate 82% din averea creată în 2017, în timp ce jumătatea cea mai săracă a umanității (3,7 de miliarde de persoane la nivel global) nu au înregistrat nicio creștere a veniturilor lor (potrivit datelor Oxfam). Așadar, cu cât așteptăm mai mult, cu atât crește inegalitatea și cu atât societatea noastră devine tot mai divizată. Răspunsul este: trebuie să acționăm neîntârziat.

■ **Care credeți că rămân cele mai acute provocări pentru a atinge bunăstarea? Care sunt lacunele Republicii Moldova în acest sens?**

■ Cea mai presantă este nevoia de o schimbare a puterii între economie, sfera socială și mediu, dar acest lucru se referă la toate țările de pe mapamond. De facto, în loc de principiul primar de sporire a individualismului și a interesului propriu, trebuie să maximizăm cooperarea. Din nou, aceasta este o nevoie globală. Deficiențele din Republica Moldova, după cum este și în alte state din Europa,

sunt legate de aceasta: avem nevoie de investiții sociale pentru a permite societăților noastre să se dezvolte.

■ **Există destul de mulți oameni care își văd bunăstarea doar ca o acțiune unilaterală din partea statului sau, eventual, a medului privat - dar după principiul „să mi se dea”. Cine de fapt este responsabil de bunăstarea unei națiuni. Și din ce se constituie această bunăstare?**

■ Bunăstarea se compune din eforturile comune de a asigura bunăstarea oamenilor. Responsabilitatea pentru bunăstarea unei națiuni trebuie să fie împărțită între stat, sectorul privat și societatea civilă. Cu toate acestea, rolul statului este crucial în ceea ce privește coordonarea politicilor și inițierea unei schimbări reale. Statul trebuie să preia rolul de lider prin angajarea celorlalți actori și prin asigurarea că toți își unesc eforturile pentru a obține bunăstare. Din păcate, companiile au grijă de acționari și mai puțin de bunăstarea lucrătorilor lor. De aceea, rolul activ al statului este extrem de important. Statul trebuie să asigure cooperarea dintre cetățeni, sisteme și structuri, și să aibă un rol pro-activ în procesul de schimbare socială. Diversele mecanisme de cooperare, cum ar fi dialogul social, trebuie să fie consolidate și întărite. Companiile pot fi motivate să fie mai receptive în cazul în care investițiile publice (monetare și nemonetare) vor fi direcționate doar către acele întreprinderi, care vor dovedi că respectă cu adevărat regulile (de exemplu, drepturile sociale, dreptul muncii, evaluarea companiilor cu privire la calitatea muncii, condițiile de muncă etc.).

■ **Ați menționat că „țările care au implementat politici de incluziune socială” sunt mai reziliente. Cum anume au reușit?**

■ Într-adevăr, analizele au arătat că statele caracterizate printr-o calitate înaltă a muncii, sisteme eficiente de asistență socială și investiții în capitalul lor uman sunt mai rezistente în fața crizelor. Pentru mai multe informații,

inclusiv exemple, consultați Raportul privind ocuparea forței de muncă și dezvoltarea socială în Europa din 2014 (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-3321_en.htm).

■ **Ați mai spus, la MACRO, că „nu putem discuta despre economie fără a discuta despre educație” - o frază care deja este axiomă. Cum se împacă însă această frază cu „robotizarea”, de care vorbești mai devreme?**

■ Trebuie să investim în educație și în formare, tocmai ca urmare a digitalizării. Căci la sigur vor exista domenii în care vor fi angajați oameni, nu roboți - și în aceste domenii competențele necesare pentru „viitorul muncii” vor include gândirea creativă, creativitatea, comunicarea și colaborarea. Curiozitatea, inițiativa și empatia sunt talente ce ar putea fi necesare (a se vedea Centrul european pentru strategii politice (EPSC) - „Viitorul muncii” în Nota strategică EPSC, nr. 13/2016). Prin urmare, trebuie să ne adaptăm urgent educația și formarea în funcție de aceste nevoi. Educația este esențială pentru ocuparea forței de muncă și pentru incluziunea socială inclusiv în Republica Moldova. Deci, de rând cu alte țări, trebuie să adaptați sistemul educațional la aceste nevoi viitoare și să investiți în educație și formare. La fel, sunt necesare măsuri politice multistratificate care să acopere întreaga traiectorie de viață.

■ **Care sunt sau ar trebui să fie prioritățile unei țări ce-și propune să atingă incluziunea socială în domeniul muncii și al protecției angajaților?**

■ Prioritățile sunt enumerate în Pilonul European al Drepturilor Sociale și cuprind investiții în următoarele trei categorii-cheie: 1) Egalitatea de șanse și accesul la piața forței de muncă; 2) Condiții de muncă echitabile; 3) Protecția și incluziunea socială.

■ **Vă mulțumim pentru interviu!**

Sorina Ștefârță

Editorial

Reforma justiției, cea mai eficientă strategie de atragere a investițiilor

Adrian Lupușor,
director „Expert-Grup”

A spune că Republica Moldova are nevoie urgentă de investiții și de investitori pentru a se moderniza și a se dezvolta în mod durabil e ca și cum nu ai spune nimic. Este, probabil, una dintre puținele idei asupra cărora în societatea moldovenească există un consens, ea fiind împărtășită în egală măsură de guvernare, partide (indiferent de culoarea politică a acestora), comunitatea partenerilor de dezvoltare și cea de experți. De facto, este un subiect despre care mai rar vedem discuții în contradictoriu - ba din contră, pentru atragerea investițiilor au fost și continuă să fie implementate diverse strategii, politici și reforme. Spre exemplu, a fost optimizat esențial cadrul regulator, fapt ce a adus Republica Moldova de pe locul 94 (din 183 de state) pe care se plasa în 2010 pe poziția 44 (din 190 de țări) în 2018 în clasamentul „Doing Business” al Băncii Mondiale. La fel, sunt oferite subvenții pentru anumite tipuri de investiții, activează Zone Economice Libere, este promovat intens brandul de țară etc.

Totuși, Republica Moldova rămâne departe de ceea ce înseamnă o destinație cu adevărat atractivă pentru investitori. Pe parcursul ultimilor ani, rata investițiilor a oscilat la circa 20% din PIB - un nivel inferior față de țările din regiune. Mai mult, în 2015-2016 au scăzut dramatic (-20% față de nivelul din 2014) investițiile în active imobilizate. Acestea au stagnat în anul 2017, cu o modestă creștere în 2018 grație investițiilor publice (electorale), fapt ce reprezintă una dintre cele mai îndelungate perioade de stagnare investițională privată de la Independență încoace.

Nici din punct de vedere calitativ lucrurile nu stau mai bine. Doar circa 20% din investiții vin în sectoarele ce produc bunurile cel mai ușor comercializabile pe plan internațional (industria și agricultura), respectiv pot contribui direct

la creșterea productivității muncii și a exporturilor¹. Problemele în cauză devin și mai acute în contextul în care principalul avantaj competitiv al țării noastre, care a și contribuit la atragerea investițiilor din ultimii ani - costul relativ redus al forței de muncă - cel mai probabil nu mai va dura mult timp. Cauza ține de migrația populației cu vârsta aptă de muncă și de îmbătrânirea demografică, ceea ce conduce la creșterea costului și, în același timp, la diminuarea disponibilității forței de muncă. Deja astăzi, tot mai mulți

investitori menționează că este din ce în ce mai dificil de găsit forță de muncă disponibilă și relevantă.

Cum identificăm noi factori de atracție pentru investiții, care să aducă know-how, să creeze locuri de muncă bine plătite, să contribuie la creșterea și diversificarea exporturilor, la o dezvoltare economică rapidă și, totodată, echilibrată și durabilă? Răspunsurile am încercat să le găsim în cadrul ultimei ediții a Conferinței internaționale MACRO, iar una dintre principalele concluzii pe care le-am desprins este pe cât de banală, pe atât de simptomatică pentru starea țării: nicio reformă de ameliorare a climatului investițional nu va produce impactul scontat fără o fortificare substanțială a independenței, integrității și calității actului de justiție. Aceasta ar permite o luptă efectivă contra corupției, care este principala barieră pentru investitori (vezi Rapoartele Competitivității Globale pentru ultimii ani), precum și o protecție sporită a drepturilor de proprietate a investitorilor - element de bază pentru orice decizie de investire.

Așadar, pentru Republica Moldova, reforma justiției rămâne cea mai importantă strategie de atragere a investițiilor și asta deoarece, indiferent cât de rapid este obținut un act permisiv sau cât de mici sunt impozitele, dacă autoritățile vor rămâne

¹ „Raportul de stare a țării 2018”, Expert-Grup, Fundația Friedrich-Ebert, 2018, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Raport_de_Stare_a_Tarii_2018.pdf

corupte, iar nivelul de protecție a drepturilor de proprietate va fi slab, nu putem spera la investiții semnificative și calitative. Iarăși nimic nou, de fapt - este o constatare evidentă, care a fost repetată la fiecare dintre cele șase ediții precedente ale MACRO. Faptul că ea a rămas relevantă și în 2018 denotă că, din păcate, nu am avansat esențial la capitolul dat. La rândul său, aceasta limitează impactul altor reforme și politici menite să atragă investiții în țară (reforma regulatorie, subvenționarea creării locurilor de muncă, „investiții contra cetățenie”, subvenții pentru investițiile în agricultură, cele făcute de migranți și altele). Astfel, fără de o reformă reală a sistemului justiției, efectul asupra atractivității investiționale a altor reforme și politici, oricât de bune ar fi ele, va fi similar cu administrarea de vitamina C unui bolnav cancer. Problema trebuie soluționată pornind de la cauzele de bază ale acesteia.

Un alt aspect nu mai puțin important ține de calitatea investițiilor. Este adevărat că, la prima vedere, discuțiile despre calitate par premature și, respectiv, mai puțin importante, pentru o țară ce are nevoie de investiții ca de o mască de oxigen - pentru a-și salva și a-și dezvolta capacitățile de producție, degradate masiv pe parcursul mult prea îndelungatei perioade de tranziție. Drept rezultat, guvernarea actuală - ca și cele precedente, de fapt - pune accent pe creșterea investițiilor ca volum, calitatea acestora nefiind o prioritate. Această situație a servit drept motiv pentru o serie de inițiative controversate, promovate sub lozinca unei creșteri a investițiilor în economie. Bunăoară, procedura recent introdusă privind dobândirea cetățeniei prin investiție poate, într-adevăr, spori volumul de investiții, însă acestea urmează a fi făcute în sectoare ce nu contribuie direct la generarea valorii adăugate în economie, la crearea locurilor de muncă decente și, în general, este posibil ca ele să alimenteze unele speculații imobiliare sau financiare cu riscuri pentru stabilitatea financiară. O altă inițiativă recentă ține de amnistia capitalului care, deși - cel puțin teoretic - poate contribui la intrarea în țară a unor fluxuri financiare capabile să fie utilizate pentru investiții, tinde să favorizeze fenomenul de spălare a banilor, iarăși cu riscuri majore pentru stabilitatea financiară a statului.

Un alt exemplu de politici care stimulează investițiile fără a pune accent pe calitatea acestora ține de procesul de subvenționare în agricultură, în urma căruia investițiile au fost făcute în mare parte în sectoare agricole cu valoare adăugată redusă. De asemenea, trebuie să menționăm aici Legea zilierilor - un alt exemplu de facilitare a activității antreprenoriale fără a lua în considerație calitatea și

durabilitatea acesteia, deoarece nu are nicio legătură cu stimularea creării locurilor de muncă bine plătite și decente.

Lista exemplelor poate continua, însă în ultimă instanță acestea denotă un simplu fapt: în procesul de atragere a investițiilor trebuie de pus accent și pe cantitatea, și pe calitatea acestora. La modul practic, pentru a atrage investiții calitative trebuie să ținem cont de cel puțin două dimensiuni:

- (i) integritatea - beneficiarii finali ai investițiilor trebuie să fie oameni de afaceri integri, iar resursele financiare care intră în economie să fie „curate”. În acest sens, avem nevoie de o de-„off-shor-izare” reală a economiei, în paralel cu fortificarea instituțiilor care luptă împotriva spălării banilor.
- (ii) durabilitatea - investițiile trebuie încurajate să genereze valoare adăugată în economie, să utilizeze materia primă locală, să aducă inovații și know-how, să creeze locuri de muncă bine plătite și decente, să conducă la decuplarea creșterii economice de valorificarea resurselor naturale (economia verde). În acest sens, este necesar de aliniat politicile de subvenționare și de atragere a investițiilor anume spre acest tip de activități. Totodată, trebuie fortificate și capacitatea și independența sindicatelor, în vederea protejării mai eficiente a drepturilor angajaților și a încurajării unui dialog echilibrat între stat, patronate și sindicate (un dialog tripartit real).

Dintotdeauna, companiile investesc pentru a face profit, pe o perioadă cât mai lungă de timp. Prin urmare, pentru a atrage cât mai multe investiții, este necesar ca statul să creeze un mediu propice pentru ca afacerile să fie profitabile și să prospere. Reformarea justiției oferă cele mai durabile condiții în acest sens, deoarece va permite diminuarea costurilor corupției - principala barieră în derularea afacerilor în Republica Moldova - și va crea condiții pentru investiții de lungă durată, minimizând incertitudinea și riscurile privind protecția drepturilor de proprietate. Alte măsuri, mai active (ex.: subvenționarea), ar trebui să fie focusate tocmai pe atragerea investițiilor calitative: cele care apelează la materia primă locală; care promovează know-how-ul și, astfel, generează valoare adăugată; care valorifică potențialul de export al țării; care pun în valoare capitalul uman și creează locuri de muncă decente și bine plătite; care nu intră în contradicție cu principiile economiei verzi; și, nu în cele din urmă, care sunt făcute în mod transparent, cu beneficiari efectivi integri. Această combinație între măsuri active și bine ținute de atragere a investițiilor pe fundalul unui sistem judiciar de încredere va asigura venirea în țară a investițiilor cu multiple implicații pozitive asupra calității vieții.

Investițiile curate nu caută căi de a-și legaliza originea

Veaceslav Negruță, expert „Transparency International Moldova”

Alături de modificarea sistemului electoral și de anularea scrutinului pentru Primăria Chișinău, legea care le oferă străinilor șansa de a obține cetățenia Republicii Moldova contra unor sume relative, ca mărime, de bani se numără printre cele mai contestate deopotrivă de către experții anticorupție locali, dar și de către partenerii de dezvoltare. Cu toate acestea, ca și în primele două cazuri, Guvernul a fost consecvent și... a mers înainte, iar la început de noiembrie, la Dubai, Programul de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova prin investiții a fost prezentat la nivel internațional. Așadar, un investitor străin va putea obține cetățenia țării noastre dacă va aloca minimum 100 de mii de euro în Fondul de dezvoltare durabilă sau cel puțin 250 de mii de euro într-un domeniu strategic. „Statisticile vorbesc de la sine, trebuie doar să analizăm rapoartele financiare anuale ale țărilor precum Letonia, Malta, Cipru, Canada, Australia, acolo unde a fost implementat un program similar”, a declarat Chiril Gaburici, ministrul Economiei și Infrastructurii. De cealaltă parte, fostul ministru al Finanțelor Veaceslav Negruță, în prezent expert la „Transparency International Moldova”, consideră că această inițiativă este un adevărat atentat la adresa statului...

■ **Dle Negruță, de ce, în pofida criticilor aduse pe intern și pe extern, guvernarea a insistat pe Programul de dobândire a cetățeniei prin investiții? Este vorba strict de raționamentul economic ori se mai ascunde ceva după această insistență?**

■ Aici, la „Transparency International Moldova”, această lege este tratată în tandem cu cea privind amnistia capitalurilor, ca parte a unui pachet comun promovat foarte insistent de către actuala guvernare. Povestea durează încă din 2016, când ambele proiecte au fost înregistrate în Parlament în aceeași zi de 1 decembrie și de către același grup de autori, în frunte cu spicherul Andrian Candu. E-adevărat că atunci inițiativa ce viza amnistia capitalurilor n-a trecut, pentru că a existat o rezistență

puternică din partea mediului de experți și a societății civile, plus că s-au implicat și Fondul Monetar, Banca Mondială și Delegația UE, care au convins guvernarea să retragă acel proiect, văzut drept unul extrem de nociv. Cealaltă lege - cetățenia prin investiție - a trecut mai puțin observată, din păcate, fiind votată în decembrie 2016 și intrând în vigoare la 27 iunie 2017. De atunci, ea a suferit și modificări, și critici, și scandaluri, iar toate acestea nu au făcut decât să scotă și mai mult în evidență vulnerabilitățile ei, principala dintre care ține - și asta a fost menționat chiar de CNA - de riscul mare de spălare de bani prin această formulă de cetățenie.

Suntem ca o trambulină de legalizare a ilegalităților

■ **Ce bani? Și în ce mod?**

■ Cu certitudine, nu este vorba doar de resursele anterior extrase din țară și care pot fi ușor readuse - cel puțin, o parte din ele - prin astfel de formule. Este vorba de oameni care au probleme în jurisdicțiile lor de origine și care, solicitând cetățenia în baza unei donații de 100 de mii de euro, bunăoară, sau a unei pretinse investiții de 250 de mii de euro în bunuri imobiliare sau în titluri de valoare emise de stat, își rezolvă problemele de ordin juridic pe care le au acasă.

În plus, în 2018 guvernarea a revenit și la ideea cu amnistia capitalurilor. Și iată că ne-am pomenit cu două legi pe cât de periculoase și controversate, pe atât de sincronizate. Prima nu a fost pusă în aplicare până nu a fost votată a doua. Un pachet care amplifică situația proastă pe care Republica Moldova și-a creat-o ca urmare a fraudelor financiare care s-au întâmplat aici - spălătoria rusească, sustragerea de capital din sistemul bancar, inclusiv din Banca Națională. O adevărată trambulină de legalizare a ilegalităților.

■ **Cele două legi la care v-ați referit - așa-zisul pachet fiscal - apar astăzi, ca un fir roșu, în toate discuțiile oficialilor de la Chișinău cu partenerii internaționali, dar și în ultima Rezoluție a Parlamentului European, din 14 noiembrie curent. Guvernarea nu poate să nu știe despre asta. De ce, totuși, nu vrea să țină cont?**

■ De fapt, în anul 2018, se pare că am atins „apogeul îngrijorărilor”. Astfel, după adoptarea legii privind legalizarea capitalurilor, și FMI, și Banca Mondială, și UE au indicat că aceasta este contrară spiritului tuturor acordurilor pe care Republica Moldova le-a semnat și la care este parte. Un alt aspect ține de faptul că, pe fundal de capitaluri legalizate și de facilitatea de producere a crypto-valutelor în regiunea transnistreană, Republica Moldova este văzută ca o sursă de insecuritate de ordin financiar, economic și politic. Pentru că ulterior aceste resurse pot să influențeze procese politice în jurisdicții precum țările Uniunii Europene. Dacă e să vorbim de UE, trebuie să înțelegem că, acolo, tot ce înseamnă cetățenie contra investiții este monitorizat foarte atent. Cazurile Ciprului, Maltei sau

Bulgariei indică foarte clar că marii beneficiari ai acestor cetățenii sau ai așa-ziselor *golden visa* sunt anumite grupuri de interese foarte bine conectate la unele servicii sau grupuri de influență ce vin din Est și, în special, din Rusia. Iar investigațiile jurnalistice făcute în sensul dat arată cum aceste resurse financiare distorsionează tot ce înseamnă stat de drept și instituții funcționale. Și totul, pentru că vorbim de facilități de legalizare sau de spălare a banilor de origine proastă. L-aș cita, aici, pe Președintele Parlamentului European, Antonio Tajani, care a zis că, de fapt, în cazul Maltei, cetățenia vândută către străini nu are nimic în comun cu economia și că, de fapt, în acest mod mafia încearcă să găsească posibilități de spălare a banilor făcuți de o manieră murdară.

■ **În ce măsură aceste legi pun sub lovitură eforturile de asanare a sistemului bancar, făcute în ultimii ani?**

■ Riscul este cel mai direct. Legislația bancară a fost schimbată la insistența FMI, a Băncii Mondiale, a UE și a altor parteneri de dezvoltare tocmai pentru a exclude, pe viitor, posibilitatea unor noi fraude de acest gen. Acum, dacă sunt materializate mai multe riscuri de spălare de bani, tot efortul de modificare a legislației devine nul. Mai mult, asta înseamnă că legislația, oricând, poate fi ocolită sau adaptată la interesele de grup. De fapt, tocmai asta vedem, dacă ne uităm atent la ultimele legi din domeniul bancar sau din cel al recuperării activelor, dar chiar și aceeași lege a cetățeniei - legi relativ tinere, dar la care s-au operat deja modificări pentru că „așa a trebuit”. Iar europenii și alți parteneri de dezvoltare își pun, în continuare,

mari semne de întrebare și evidențiază faptul că autoritățile de aici una spun și alta fac.

Vindem atractivitatea pașaportului moldovenesc - atractivitate ce nu ne aparține

■ **Totuși, autoritățile spun că au prevăzut mecanisme prin care vom fi protejați...**

■ Aș zice să fim foarte atenți atunci când autoritățile operează cu termeni de genul *protecție* sau *filtre*, care să ne dea certitudine și confort. Am văzut și în 2014, în cazul sistemului bancar, și ulterior că toate filtrele instalate cu mare grijă de către autorități nu au funcționat, au fost sparte și fraudele s-au întâmplat. Pentru că nu filtrele, ci interesele de grup ghidează felul în care se mișcă lucrurile la noi în țară.

■ **Care sunt cele mai mari vulnerabilități ale cetățeniei prin investiții? Căci, om fi fiind noi atractivi, dar totuși nu suntem nici Malta, nici Ungaria...**

■ Totul trebuie privit în context. Și în Cipru, și în Malta, și în Ungaria - exemple la care fac referire guvernării noastre - acest modele, mai devreme sau mai târziu, se va opri. În cazul maltez și cipriot deja e oprit... Și atunci apare Republica Moldova, care preia aceste modele nocive. Clientela cu bani murdari a existat permanent. Iar cei care dirijează aici procesele politice, economice și financiare încearcă să prindă momentul și, cel mai probabil, să facă niște bani prin intermedierea mișcării unor fluxuri financiare și umane dintr-o zonă mai gri a lumii în una mai cu bunăstare, ce oferă securitate și siguranță, cum ar fi

Uniunea Europeană. Și aici apare cea mai mare vulnerabilitate, care ne pune într-o lumină extrem de nefavorabilă în fața UE și creează anumite riscuri: în loc să punem accent pe aducerea investițiilor curate, care să se atașeze de Republica Moldova și să genereze valoare adăugată și locuri de muncă, noi încercăm să vindem atractivitatea pașaportului moldovenesc, cu care putem accede în peste 120 de țări, inclusiv în spațiul Schengen. Acesta a și fost mesajul transmis de Chiril Gaburici la Dubai - puterea pașaportului moldovenesc. Putere care, de fapt, ne-a fost oferită de Uniunea Europeană prin regimul liberalizat de vize și care nu aparține, nici pe departe, vreunui demnitar moldovean, fie el și ministru al Economiei... În acest context, țin să fac trimitere la raportul anticorupție al CNA, făcut în 2016 la acest proiect de lege: ...este contrat intereselor cetățenilor Republicii Moldova, care astăzi profită de regimul liberalizat de vize, și constituie un pericol pentru securitatea țării noastre, dar și a fiecărui cetățean al statului...

■ **Cât de mare este riscul suspendării sau anulării regimului liberalizat de vize?**

■ Anul trecut, în februarie, la Bruxelles a fost aprobat mecanismul de suspendare a acordurilor de liberalizare a regimului de vize pentru țările terțe. Deci, legal acesta există. Norocul nostru este că, totuși, Uniunea Europeană pune accent pe cetățenii Republicii Moldova, nu pe guvernare. Tocmai de aceea, Bruxellesul a anunțat că va susține în continuare societatea civilă și mass-media independente. Astfel, chiar dacă autoritățile au creat riscurile

respective, cu cetățenia oferită contra bani, este puțin probabil ca în timpul apropiat cu suspendarea libertății de circulație să fie sancționați cetățenii moldoveni. Pe viitor însă, contează mult și ce se va întâmpla în regiune, și măsura în care se vor materializa aceste riscuri pe care, deocamdată, noi doar le anticipăm. Atunci vor fi mult mai categorice și deciziile de la Bruxelles.

■ **Comparați acest concept cu cel al cetățeniei contra investiții!**

■ **Ați pomenit de investiții curate. Care și cum ar trebui să fie de fapt acest flux investițional pentru ca investițiile să fie și curate, și benefice pentru oameni?**

■ Când vorbim de investiții, pe lângă componenta financiară, noi trebuie să ținem cont și de tehnologii, și de business modele pe care să le aducem și implantăm aici. Investițiile curate creează locuri de muncă și aduc oameni care se atașează de acest spațiu, care identifică domenii unde vor să producă, fie că e vorba de agricultură sau alimentație, fie de alte domenii competitive pe piața externă. Mai ales că acum investitorii pot beneficia și de Zona de Liber Schimb cu Uniunea Europeană. De facto, investițiile curate sunt bani care nu caută căi de a-și legaliza originea, ci ei sunt perfect legali în țara lor de proveniență și vin în Republica Moldova pentru a penetra noi piețe de desfacere. Deci asta ar însemna de fapt cu adevărat investiții curate: crearea de valoare adăugată și de produs intern brut aici - și bunăstare. Oamenii nu vor mai fi nevoiți să plece la muncă pentru a transmite mijloace acasă.

Și acum, comparați acest concept cu cel al cetățeniei contra investiții! Republica Moldova, prin însăși legea, zice că două domenii sunt prioritare pentru astfel de „investiții”: 1) imobiliarele, care nu e decât rezolvarea problemelor celor care au construit case pe care azi nu le pot vinde și 2) hârtiile de valoare de stat, ceea ce este mai curând un instrument de împrumut, nu investițional. Pentru că, peste cinci ani, cetățenii străini care vor lua pașaport moldovenesc își vor recupera cei 250 de mii de euro, plus vor lua și o dobândă. Ceea ce este o formă parazită de stoarcere a banilor plătiți ca impozite aici, în bugetul statului, de către „vechii” cetățeni.

■ **V-ați referit la „bunăstare”, care a fost și cuvântul-cheie al Conferinței MACRO. Cum putem atinge bunăstarea generală a oamenilor?**

■ Într-un lanț logic al noțiunilor și evenimentelor, noi vedem bunăstarea ca pe un punct final al unui circuit pornit de la încredere. Dacă este încredere, există credit; dacă este credit, există investiție; dacă este investiție, există activitate economică; dacă este activitate economică, există bunăstare. Însă încrederea nu poate exista fără un sistem politic onest, fără un mediu de afaceri sănătos, fără supremația legii și fără garantarea dreptului la proprietate, fără stat cu instituții funcționale, în definitiv. Foarte simplu, dacă nu ar fi, în Republica Moldova, atât de complicat.

■ **Vă mulțumim pentru interviu!**

Sorina Ștefârță

Opinia expertului

Raportul de Stare a Țării 2018: provocări și soluții-cheie

Tradițional deja, și la recenta ediție a Conferinței internaționale MACRO, Centrul analitic independent „Expert-Grup” în parteneriat cu Friedrich Ebert Stiftung (FES) a făcut public Raportul de Stare a Țării pentru anul 2018. Ca și în alți ani, Raportul a vizat evoluțiile din domenii precum Economia, Piața muncii și bunăstarea socială, Educația și capitalul uman, Energia, Instituțiile și politica, așa cum le-au văzut și analizat cei patru autori ai studiului - Adrian Lupușor, Denis Cenușă, Iurie Morcoțilo și Valeriu Prohnițchi. Drept subiect special al Raportului a fost aleasă tema „Rolul investițiilor în dezvoltarea economică”. În continuare, vă propunem un rezumat al studiului, cu mesaje-cheie ale acestuia. Raportul integral poate fi accesat la http://fes-moldova.org/fileadmin/user_upload/StateOfTheCountry/Raport_de_stare_a_tarii_2018_ro.pdf.

În pofida unor îmbunătățiri marginale pe plan economic, produse în anii 2017-2018 (stabilizarea economică, inflaționistă și a sistemului bancar), s-au menținut constrângerile fundamentale care au împiedicat o ameliorare sesizabilă a stării țării și a calității vieții oamenilor. În particular, s-au făcut remarcate o serie de episoade nefericite cu impact negativ asupra încrederii populației în guvernare, dar și asupra relațiilor cu partenerii de dezvoltare. Aceste episoade țin de un șir de inițiative lansate de actuala guvernare - de la schimbarea sistemului electoral, invalidarea alegerilor din

municipiul Chișinău și atragerea investițiilor în schimbul cetățeniei până la pachetul de legi privind declararea voluntară și stimularea fiscală, precum și privatizarea Air Moldova. Aceste episoade au confirmat influența puternică a intereselor obscure asupra actului de guvernare, drept argument servind faptul că au fost promovate în mod non-democratic, non-transparent și, în mare parte, cu încălcarea bunelor practici internaționale.

Economia moldovenească a continuat să crească, însă cu un ritm relativ lent și în baza unui model non-durabil. După o ascensiune recuperatoare de 4,5% în 2016, PIB-ul a continuat să avanseze în 2017 (+4,5) și în prima jumătate a anului 2018 (+4,5%), însă există anumite rezerve privind calitatea acestei creșteri. În plus,

un asemenea ritm de creștere economică este insuficient pentru convergența veniturilor către standardele țărilor din Europa Centrală și de Est pe parcursul vieții actualelor generații. După cum a fost arătat și în edițiile anterioare ale Raportului de Stare a Țării, pentru convergență, Republica Moldova are nevoie de ritmuri de creștere de circa 7-8%. Mai mult decât atât, reproducând modelul perioadei anterioare, creșterea din 2017-2018 este bazată pe factori mai curând conjuncturali sau aritmetici, decât fundamentali (ex.: creșterea remiterilor are loc pe fundalul bazei scăzute de comparație, iar majorarea volumului investițiilor publice și a unor cheltuieli sociale este determinată de proximitatea alegerilor și, respectiv, este una temporară).

Unul dintre factorii esențiali care, în pofida diverselor provocări climatice și economice interne, i-a permis economiei moldovenești să crească și să se diversifice este accesul facilitat la piața europeană. Pe parcursul punerii în aplicare a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, pierderile de export pe piața CSI, cauzate de restricțiile comerciale instituite de către Federația Rusă și cele apărute ca urmare a conflictului armat din Ucraina, au fost integral compensate de creșterea exporturilor pe piața comunitară. Evoluția comerțului extern moldovenesc din ultimii ani demontează toate miturile legate de pretinsul impact distrugător pe care ar fi urmat să-l aibă liberalizarea

comerțului cu Uniunea Europeană în cadrul ZLSAC - din contra, statisticile arată că exporturile spre UE au crescut în mod robust, iar produsele europene de import nu au „invadat” piața internă (de fapt, pe parcursul implementării ZLSAC, deficitul comercial al Republicii Moldova față de UE s-a redus esențial).

Principalul efect al vulnerabilităților instituționale, care explică modelul non-durabil de creștere economică și competitivitatea redusă, ține de atractivitatea investițională scăzută a țării.

Niciodată, din anul 2000 încoace, economia moldovenească nu a trecut printr-o criză investițională atât de lungă și de profundă. Investițiile în active imobilizate - atât în sectorul privat, cât și în cel public - au scăzut dramatic în 2015-2016 (-20% față de nivelul din 2014), aproape stagnând în anul 2017 (+1% față de 2016). Deficitul de investiții afectează perspectivele privind creșterea economică durabilă, înainte de toate, pentru că subminează procesul de dezvoltare a capacităților noi de producere. Acest aspect este deosebit de important pentru Republica Moldova, care a trecut printr-o fază extinsă de tranziție structurală, soldată cu deprecierea fizică și morală a capitalului său productiv. În plus, ponderea, în atragerea investițiilor, a sectorului industrial și agricol - activitățile care produc bunurile cele mai ușor comercializabile pe plan internațional - a rămas una destul de joasă pe parcursul ultimilor ani (circa 20% din totalul investițiilor). Pentru Republica Moldova, care nu are o piață internă vibrantă și care poate crește durabil doar prin intermediul exporturilor, o pondere atât de mică în procesul investițional a activităților ce produc bunuri comercializabile este o constrângere majoră pentru dezvoltarea economică durabilă.

Cu un sistem bancar zdruncinat de fraudele descoperite în 2014-

2015 și cu o piață de capital în fază embrionară, economia Republicii Moldova suferă de un deficit cronic de resurse investiționale interne. Băncile moldovenești nu-și exercită pe deplin funcția de acumulare a resurselor și de alocare a acestora pentru finanțarea investițiilor productive. Prin urmare, din puținul investițiilor, majoritatea sunt finanțate din resursele proprii ale firmelor, fapt care vorbește despre constrângerile întreprinderilor mici și mijlocii în ceea ce ține de dezvoltarea capacităților de producere și de sporirea competitivității. Din cauza fraudei bancare, sistemul financiar al țării va mai rămâne, în viitorul apropiat, incapabil să ofere necesarul de resurse investiționale, în special, pentru proiectele investiționale mari, ceea ce face și mai important rolul surselor străine în finanțarea investițiilor.

Proximitatea scrutinului parlamentar a alimentat o serie de politici cu iz electoral evident și cu riscuri majore pentru stabilitatea bugetară după alegeri. Mizele politice față de alegerile generale stabilite pentru luna februarie 2019 au determinat angajarea Guvernului în obligații bugetare cu priză la public - „Prima Casă” -1, -2 și -3, proiectele de reabilitare a drumurilor locale, „Arena Chișinău”, diminuarea unor contribuții și impozite. Și toate acestea, în situația pierderii suportului bugetar direct din partea Uniunii Europene, precum și a riscului de întrerupere a relațiilor cu FMI. Creșterea deficitului bugetar din cauza politicilor electorale ar putea duce la reducerea și mai mult a cheltuielilor publice pentru investiții productive în infrastructură și în dezvoltarea capitalului uman din cauza optimizărilor bugetare după alegeri. În mod particular, ar putea să sufere sectorul de protecție a sănătății și sectorul educației, ambele deja resimțind deficite cronice de specialiști, de infrastructură și de echipamente.

Tendențele demografice continuă să reprezinte o constrângere fundamentală pentru dezvoltarea economică și socială a țării. Principalele riscuri țin de presiunile bugetare aferente. Astfel, pe fundalul scăderii populației ocupate și al creșterii ponderii de emigranți de muncă, sporește vizibil numărul persoanelor care au depășit vârsta de pensionare. De facto, într-un singur deceniu, cohorta pensionarilor a crescut cu 23% - de la 528 de mii în 2007 la 652 de mii în 2017 - și tendința va continua inexorabil. Majorarea pragului de pensionare oferă mai mult un respiro, decât o soluție durabilă pentru problemele cu care se confruntă sistemul public de pensii. Schimbările demografice vor amplifica presiunea și asupra sectorului de protecție a sănătății, precum și asupra bugetelor locale, în special, în lumina faptului că o bună parte din populația foarte avansată în vârstă va locui solitar și va avea nevoie de acces la servicii de sprijin social. Pe acest fundal, nivelul datoriei publice și public garantate ar putea crește substanțial. Tendențele respective sunt și mai dramatice ca urmare a emigrării intense a populației cu vârsta aptă de muncă și a productivității relativ scăzute a muncii. Aceste fenomene afectează perspectivele de pensionare decentă ale actualei populații ocupate și subminează capacitatea țării de a valorifica oportunitățile dividendului demografic generat de schimbările demografice.

Economia moldovenească, pentru a crește mai rapid și mai durabil, are nevoie de o extindere și o diversificare substanțială a exporturilor. În acest sens:

- Pe lângă eforturile absolut necesare de a moderniza infrastructura calității și de a pune în aplicare standardele UE de securitate și de calitate, este important ca și asociațiile de producători să se implice mai activ în promovarea ZLSAC.

Responsabilitatea Guvernului, la rândul său, este să le ofere acestor asociații de producători infrastructura instituțională și legislativă care să reducă din costurile tranzacționale, să faciliteze comerțul internațional și să atragă mai mulți investitori străini.

- Este important de renegociat condițiile de acces pe piața UE a unor produse agroalimentare autohtone care se confruntă cu bariere prea limitative, cum ar fi tarifele vamale rămase în vigoare sau cotele tarifare insuficient de înalte.

- Guvernul trebuie să continue eforturile de liberalizare a accesului pe piețele altor parteneri, în special, pentru produsele agricole. În acest context, așa cum pentru Republica Moldova este importantă revenirea pe piața rusă, Guvernul trebuie să elibereze relația comercială cu Federația Rusă de orice substrat politic - în măsura în care acest lucru este posibil atunci când este vorba de Moscova, bineînțeles. La fel, în pofida riscurilor, sunt îndreptățite eforturile de negociere a unor acorduri de liber schimb reciproc avantajos cu China, Elveția, Canada, Israel și cu unele țări din Orientul Apropiat.

Creșterea substanțială a exporturilor va fi posibilă doar cu condiția creșterii investițiilor, în special, a celor străine.

Prin urmare, este necesar de identificat noi factori de atractivitate investițională pentru țară. În Republica Moldova, elementele esențiale ale politicii de atragere a ISD sunt facilitățile fiscale și vamale, oferite în cadrul ZEL-urilor,

precum și costul relativ mic al forței de muncă și la fel de în acest sens: relativa sa disponibilitate. Este evident că relevanța costului și a disponibilității forței de muncă ar putea să scadă în timp, ca urmare a emigrației și a presiunilor în creștere asupra pieței muncii. În continuare, propunem principalele priorități de politici în vederea sporirii investițiilor:

- Având în vedere faptul că unul dintre principalii factori ai impulsivității activității investiționale este volumul vânzărilor, este necesară promovarea integrării comerciale internaționale, prin sporirea eficienței managementului la nivel de firmă și prin dezvoltarea accesului populației la creditele de consum.

- Trebuie de îmbunătățit în continuare accesul firmelor la creditul bancar pe termen lung, în special, pe fondul intermediarii financiare extrem de scăzute din țara noastră, după criza bancară din 2015.

- Pentru stimularea investițiilor în industriile performante, Guvernul trebuie să faciliteze mobilitatea de ramură și, implicit, cea teritorială a forței de muncă. Acest fapt va scoate în evidență, o dată în plus, importanța măsurilor de susținere a învățării pe tot parcursul vieții. Deși reforma sectorului educației vocaționale este văzută de Guvern drept una dintre prioritățile-cheie, învățării pe durata vieții îi este acordat, în mod incorect, un rol

secundar. Or, forța de muncă deja activă economic rareori revine în educația formală pentru a-și ridica nivelul de calificare sau pentru respécializare.

- Analizele noastre au arătat că multiplicatorul investițiilor în economia moldovenească este foarte scăzut. Dacă ne dorim un efect multiplicator mai înalt al investițiilor, se impune dezvoltarea ofertei interne. Această presupune măsuri de politică industrială, de competitivitate și de dezvoltare a capitalului uman.

- Sporirea activității investiționale în Republica Moldova poate fi obținută și prin reformele ce țin de îmbunătățirea modului de funcționare a pieței muncii, și anume, prin liberalizarea atenției a acesteia, îmbunătățirea calității politicii concurențiale și combaterea ocupării informale.

Totuși, politicile menite să impulsioneze investițiile ar trebui să includă, în mod prioritar, acțiuni de stimulare a investițiilor în capitalul uman, cel de care depinde productivitatea muncii și competitivitatea economiei. În orice economie, creșterea investițiilor în capitalul fix nu este durabilă, dacă nu este însoțită și de investiții în capitalul uman. În acest sens, sunt necesare reforme structurale profunde, în special, în sectoarele educaționale vocaționale și terțiare, în vederea sporirii eficienței investițiilor publice și private în aceste domenii și pentru ancorarea mai bună a ofertei educaționale cu cererea pentru forța de muncă din partea sectorului real.

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).

Asociația pentru Politică Externă (APE) este o organizație neguvernamentală angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europeanizării țării. APE a fost constituită în toamna anului 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, de foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, toți fiind animați de dorința de a contribui cu bogata lor experiență și expertiză la formularea și promovarea de către Republica Moldova a unei politici externe coerente, credibile și eficiente.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană, scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Friedrich-Ebert-Stiftung activează în Republica Moldova din octombrie 2002.